

DEBATT

Den outnyttjade hotas av SIA, BU

Illustration Ola Nyberg

friheten i skolan 73 och MUT

Tvärtemot vad många tror är undervisningen i dagens grundskola inte alls hårt styrd av läroplaner eller SÖ. Lärare och elever har stor frihet att lägga upp undervisningen. Denna outnyttjade frihet hotas däremot av de stora skolutredningarna: SIA, 1973 års betygsutredning och MUT. I utredningen om skolans inre arbete (SIA) talas om att lärare och elever ska få större inflytande, men SIAs förslag innebär att en hård styrning av planeringen blir nödvändig. Den frihet som lärare och elever idag har att planera undervisningen kommer att försvinna, påstår här **Per Acke Orstadius**, metodiklärare vid lärarhögskolan i Göteborg och **Christer Wallentin**, lärare vid Mörbyskolan i Danderyd.

Undervisningen i skolan är hårt styrd! Lärare och elever centraldirigeras av skolöverstyrelsen! Det är omöjligt att hinna med kursen! Uttalanden av det här slaget är vanliga i Sveriges lärarum och förekommer ofta i tidningar, radio och TV.

Faktum är att uttalandena saknar grund, vilket vi kommer att visa i den här artikeln. Att de ändå uppfattas som sanna av nästan alla är intressant och tål att tänka på.

Enligt läroplanen för såväl grundskolan som gymnasieskolan har läraren och eleverna stor frihet att lägga upp undervisningen:

"På samma gång som läroplanen (därigenom) ger viss stadga och enhetlighet åt lärogången, lämnar den inom huvudmomentens ram goda möjligheter att på olika sätt variera studiernas uppläggning och bedrivande. Undervisningen och lärostoffet kan därför jämförelsevis lätt anpassas till den enskilda elevens förutsättningar och studieinriktning, till lärarens läggning och intressen samt till de nya krav, som förändringar i samhällsstrukturen kan ställa. En sådan förnyelse av lärostoffet måste ständigt pågå" (Läroplan för grundskolan, sidan 15).

Nedan tar vi upp två exempel på möjligheter som lärare och elever har — men som få tycks

känna till och verkligen utnyttja. (Listan kan utökas mycket.)

Besluta om innehållet

Läroplanen anger för respektive ämne ett litet antal *huvudmoment* som ska behandlas i undervisningen. I tex fysik för gymnasieskolan är det sex huvudmoment, däribland "Atomfysik". I en klass kan man välja att ägna kort tid åt detta, tex 10 lektioner, medan man i en annan klass vill göra ett ingående studium av atomfysiken och dra in den aktuella debatten om atomenergin, vilket kanske tar 80 lektioner sammanlagt.

Vi har frågat grupper av lärare om hur de planerar undervisningen. Det visar sig då att ca 90 procent av de tillfrågade lärarna tror att de är skyldiga att behandla alla de *delmoment* som skolöverstyrelsen tagit in i kursplanen för respektive ämne. (Vanligen rör det sig om flera hundra delmoment — i svenska för gymnasieskolan tex 450 stycken.)

I själva verket är delmomenten bara *förslag* som lärare och elever kan bortse från i sin egen planering!

I grundskolan tycks många lärare tro att de arbetsområden som föreslås i kursplanerna är obligatoriska. Det är fel. En klass behöver inte göra ett enda av arbetsområdena utan kan — inom huvudmomentens ram — jobba med andra arbetsområden.

Besluta om betygen

I vissa ämnen tillhandahåller skolöverstyrelsen centrala prov. Provens syfte är att ge läraren underlag för att bedöma den egna klassens standard i förhållande till andra klasser i landet, vilket hänger ihop med det relativa betygssystemet.

Dessa prov gynnar en klass som osjälvständigt följt skolöverstyrelsens rekommendationer i kursplanen och använt något av de större läromedlen i ämnet. Har klassen istället studerat andra saker (observera den frihet som ges inom huvudmomentens ram — se ovan) kan läraren helt bortse från provresultatet.

Denna möjlighet för läraren att bortse från resultatet på ett centralt prov är nödvändig för att friheten att lägga upp undervisningen annorlunda inte ska bli illusorisk.

Kontrollera oss

Vi gissar att flera av våra läsare inte tror på vad vi skriver. Fråga då nästa gång en gymnasieinspektör besöker skolan eller ring till SÖ!

Vad beror denna okunnighet på? Först och främst har SÖ gjort mycket litet för att informera om det rätta förhållandet. Tvärtom har man på många sätt bidragit till att vilseleda lärarna. Som exempel kan vi nämna att många gymnasieinspektörer åker runt till skolorna och påstår — helt

grundlöst — att lärarna inte får avvika mer än två tiondelar i sin betygsättning från medelvärdet på centrala prov.

Ett snart klassiskt exempel är metoden för undervisningen i engelska där lärarna i årtal trott att SÖs direktmetod var lag och inte — som SÖ uppgav efter att metoden blivit hårt kritiserad — bara ett metodiskt tips!

Om det varit SÖs avsikt att ge riktig information i dessa avseenden så har man uppenbart misslyckats. Även andra faktorer har spelat in för att bevara okunnigheten om friheten, tex brister i läromedlen och i lärarutbildningen.

Friheten hotad

Läroplanens stadgade frihet för lärare och elever är betydande. Det är angeläget att stryka under detta nu eftersom skolmyndigheterna tycks vara inne på linjen att drastiskt inskränka denna frihet, som vi ska försöka visa nedan.

I utredningen om skolans inre arbete (SIA) hänvisar man till det nya kursrelaterade betygssystem som 1973 års betygsutredning väntas föreslå nästa år. *Detta system fordrar att detaljerade mål preciseras för varje betygsteg.* Inom SÖ arbetar sedan ett år projektet Målbestämning och utvärdering (MUT) med att ta fram dessa mål för det nya betygssystemet.

Betygsutredningen

För ett tag sedan offentliggjorde 1973 års betygsutredning (BU 73) en diskussionspromemoria. Utredningens slutliga förslag väntas komma under 1975.

Man vill införa ett *kursrelaterat* betygssystem med en 3-gradig skala. Ett sådant system fordrar preciserade mål som anger vilka kunskaper eleverna ska prestera för att få betyget 1, 2 eller 3. Utredningen beskriver respektive betygsnivå på följande sätt:

1. Baskunskaper och basfärdigheter.
2. Medelkrav för kärnkurs.
3. Väl inhämtad kärnkurs.

Utredningen föreslår att betyg ska sättas i årskurs 9 och i varje årskurs i gymnasieskolan.

Kursrelaterade betyg kräver mål

Inom skolöverstyrelsens projekt Målbestämning och utvärde-

ring (MUT) arbetar sedan ett år ca 30 grupper med att ta fram de mål som ett nytt betygssystem kräver. Arbetet avser alla större ämnen i grundskolan och gymnasieskolan. Några citat ur direktiven till arbetsgrupperna visar vad det gäller (specialnummer av Aktuellt från skolöverstyrelsen, maj 1974):

"Genom mål- och kursbeskrivningar preciseras det för ämnena centrala innehållet och den kärna av kunskaper och färdigheter, vartill undervisningen skall leda" (27).

"Varje arbetsgrupp bör vidare precisera, vad som skall räknas till ämnets basfärdigheter och baskunskaper" (20).

"För gymnasieskolans del kan normalt en viss grad av måluppfyllelse beträffande basfärdigheter och baskunskaper göras till krav för att betyg skall ges" (23).

MUT-grupperna ska inte bara precisera mål utan också föreslå studiegångar, dvs i vilken ordning olika moment ska studeras genom årskurserna. Grupperna ska även utarbeta exempel på provuppgifter som ska mäta om ele-

verna nått målen för respektive betygsnivå.

Betygssystemet styr undervisningen

Genom att ett kursrelaterat betygssystem fordrar preciserade mål är det klart att undervisningen i hög grad kommer att styras. Kravet på att betygen ska bli någorlunda rättvist sätta över hela landet leder till att målen måste vara entydiga. Detta innebär att undervisningen på ett olyckligt sätt inriktas på mätbara kunskaper.

Vi har granskat måldokument och annat material från de MUT-grupper som kommit längst, och vars målbeskrivningar redan är under utprövning. Det är en förskräckande läsning. Målbeskrivningarna domineras av minneskunskaper. Inriktningen är strikt ämnesmässig och man ser inte skymten av några övergripande mål.

Godtas det nya betygssystemet kommer en död hand att läggas på all verksamhet i skolan. Lärarnas uppgift blir att få eleverna att nå MUTs förhandsbestämda mål så effektivt som möjligt.

Den frihet som lärare och ele-

ver har idag att planera undervisningen kommer att försvinna.

Det utdömda relativa betygssystemet är bättre än det som nu föreslås såtillvida att dess styrande effekt kan göras mindre. Dock har vi bestämt den uppfattningen att det bästa är att göra skolan betygsfri. Först då skulle skolan kunna börja andas naturligt och möjligheterna till meningsfulla studier för alla elever skulle öppnas.

Vad säger SIA?

I utredningen om skolans inre arbete (SIA) talas en hel del om att lärare och elever ska få större inflytande. Man kunde därför vänta att SIA skulle ta avstånd från betygsutredningens arbete och vad som görs inom MUT. Men inte. Tvärtom hänvisar SIA i positiva ordalag till MUT på följande sätt:

"Med hänsyn till vad som ovan redovisats, förutsätter SIA att det arbete med målprecisering som bedrivs inom SÖ inom de närmaste åren resulterar i måldokument som kommer att underlätta utvärderingen i skolan" (SIA-betänkandet sidorna 907—908).

SIA:s principiella inställning

ges i det här citatet:

"Om resursanvändningen blir friare måste ökad vikt läggas på andra styrmedel. Målen måste erhålla en mer precis utformning som klarare anger avsikten med skilda resurssatsningar" (602).

Vid närmare granskning av SIA:s förslag om arbetslag förstår man också att MUTs hårdstyrning av planeringen blir nödvändig. I arbetslagen ska tre—sex lärare tillsammans planera undervisningen för en arbetsenhet med 50—70 elever. För detta krävs mycket tid, vilket man dock inte kommer att få. I det läget kommer MUTs mål och studiegångar att framstå som räddaren i nöden!

I debatten om SIA har man hittills i liten utsträckning uppmärksammat hur nära SIA hänger ihop med betygsutredningen och MUT (för att inte tala om SSK — utredningen Skolan, staten och kommunerna). För att ge alla berörda en rimlig möjlighet att sätta sig in i SIA:s konsekvenser måste remisstiden förlängas åtminstone till våren 1976. Det är också nödvändigt att de olika skolutredningarna behandlas i ett sammanhang.

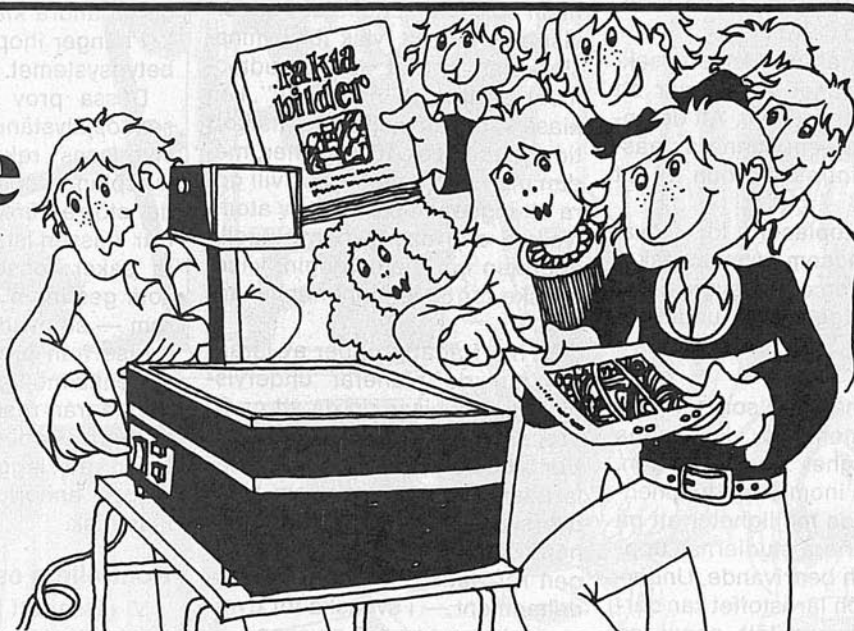
Omväxlande lektioner med Faktabilder

Overheadbilder gör undervisningen lättare och ger omväxlande lektioner.

Pärmen **Faktabilder för skolan** innehåller 16 overheadbilder som belyser näringsliv och arbetsmarknad i Sverige, svensk och internationell ekonomi, världens befolkningsutveckling, energifrågor m m.

Till varje bild finns ett faktablad som redovisar källor och beräkningar och ger ytterligare information.

SIAF Svenska Arbetsgivareföreningen
Avdelningen för samhällskontakt

Var god sända:

Pärmen Faktabilder för skolan (475-9) ex à 48 kr inkl moms

Skola

Beställare

Skolans adress

Postnr/postadress

Skicka in kupongen till Näringslivets Förlagsdistribution, Box 16 120, 103 23 Stockholm